

УДК 352:342.553

Кольцова Д.В.

*к.держ.упр, доцент кафедри менеджменту організацій
Донбаська національна академія будівництва і архітектури*

ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Анотація

Стаття присвячена теоретичному узагальненню комплексу актуальних питань створення і розвитку органів самоорганізації населення. Розглянуто роль органів самоорганізації населення в залученні громадян до процесу прийняття управлінських рішень з питань розвитку міста і підвищення якості послуг, що надаються населенню.

The article is devoted to theoretical generalization of the complex of current problems of setting up and developing bodies of the population's self-organization. The role of bodies of the population's self-organization in reference to the involvement of citizens in the process of making managerial decisions as regards the city and improvement of the sphere of rendering municipal services to the population is under consideration.

Ключові слова: органи місцевого самоврядування, органи самоорганізації населення, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків.

Вступ. В Україні місцеве самоврядування відіграє особливу роль в становленні громадянського суспільства, будучи одночасно і механізмом формування такого суспільства і його невід'ємною складовою частиною. Громадянське суспільство є організацією суспільних відносин, яка передбачає демократичні принципи підготовки, прийняття та контролю за виконанням рішень при активній участі громадян. Елемент демократії набув чинності у 2001 р. з прийняттям ЗУ „Про органи самоорганізації населення”.

Проблематиці розвитку органів самоорганізації населення присвячені праці Л. Бойко-Бойчук, Б. Кравченка, Ю. Лебединського, М. Мягченка, Н. Нижник, В. Прошка, М. Пухтинського, С. Саханенка, Ю. Шарова та ін.

У зв'язку з динамічним розвитком самосвідомості громади, актуальним в науковому та практичному значенні є питання залучення громадськості до ухвалення і впровадження рішень. Особливо важливо почути голос громадськості на рівні місцевого самоврядування, де ефективність та результативність процесу надання послуг громаді відчутна більшою мірою, у свою чергу, відсутність можливостей впливу громадян на розвиток території, на якій вони мешкають, перешкоджає ефективному врядуванню та зменшує шанси територіальної спільноти на покращення соціально-економічного

добробуту. Однією з форм участі членів територіальних громад у вирішенні окремих питань місцевого значення є органи самоорганізації населення (ОСН). Останнім часом спостерігається поступове збільшення ролі органів самоорганізації населення в розвитку територіальних утворень.

Постановка задачі. Задачею даного дослідження є визначення принципів і механізмів діяльності органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування, та визначення шляхів їх вдосконалення.

Методологія. В дослідженні використані загальнонаукові і спеціальні методи, що дозволили визначити теоретичні засади діяльності ОСН в системі місцевого самоврядування, сформулювати принципи і механізми їх діяльності в сучасних умовах. Застосовано метод системного аналізу (при виявленні структури органів самоорганізації населення, їх ролі і повноважень).

Результати дослідження. Органи самоорганізації населення є складовою частиною місцевого самоврядування, яка функціонує на визначених принципах і виконує важливі функції в сучасному житті. ОСН являють собою також інститут безпосередньої демократії, елемент громадянського суспільства, особливу колективну форму реалізації громадянами права на участь у місцевому самоврядуванні. Вони відрізняються від органів влади та місцевого самоврядування своїми інститутами, формами діяльності, повноваженнями, правовим захистом і відповідальністю. Їх характерними рисами є такі: демократизм, який виявляється у виборності органів цього інституту; децентралізованість його системи (вона побудована з урахуванням наближеності цих органів до населення); самостійність населення у вирішенні питань місцевого значення; гарантованість діяльності органів самоорганізації населення у межах місцевого самоврядування; піднаглядність і підконтрольність органів самоорганізації населення.

Під час дослідження еволюції розвитку органів місцевого самоврядування і самоорганізації населення в Україні виділено характерні риси сучасного етапу розвитку місцевого самоврядування, серед яких: збільшення кількості органів самоорганізації населення, підвищення їх ролі в сучасному житті, розвиток місцевого самоврядування. За результатами аналізу нормативно-правових засад функціонування органів місцевого самоврядування і органів самоорганізації населення визначено необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правового механізму діяльності органів самоорганізації населення.

Запропоновано до основних принципів діяльності органів самоорганізації населення, які визначені в Законі України “Про органи самоорганізації населення” (законності, гласності, добровільності щодо взяття окремих повноважень сільської, селищної, міської, районної влади, фінансової та організаційної самостійності, територіальності, виборності,

підзвітності, підконтрольності, відповідальності перед радами, мешканцями), додати наступні принципи: народовладдя; проблемної орієнтації; максимальної відкритості для громадян; координації роботи органів самоорганізації населення; збалансування державних, регіональних і місцевих інтересів; колегіальності в прийнятті управлінських рішень; багатофункціональності завдань, що вирішуються; динамічності розвитку; субсидіарності; державної підтримки.

Органи самоорганізації населення виконують свою діяльність за наступними напрямками:

розвиток територіальної громади (формування внутрішньої структури громади, економічний розвиток і будівництво);

контрольна діяльність за розвитком довкілля (дороги, транспорт, охорона природи, використання землі), соціальними послугами (соціальне забезпечення, школи, лікарні, культурні послуги), комунальними послугами (забезпечення водою, тепловою енергією, газом, вивіз сміття).

інформування громади (підвищення рівня обізнаності).

В сучасних умовах функціонування органів самоорганізації населення вважається доцільним розширення змісту ряду існуючих функцій, таких як: економічна (прогнозування економічного розвитку території, участь в прийнятті управлінських рішень з питань розвитку території, планування розвитку території); інформаційна (інформаційний зв'язок з громадянами, обговорення проектів рішень з розвитку територіального утворення); виробнича (задоволення матеріальних послуг і потреб мешканців, робота з підвищення рівня якості надання місцевих послуг); безпека діяльності (юридична підтримка громадян, громадських організацій при захисті їх прав, охорона громадського порядку). Запропоновано наступні нові функції органів самоорганізації населення: адміністративна (управління кадрами ОСН (підготовка, підвищення кваліфікації, розподіл кадрів); соціальне партнерство (взаємозв'язок між роботодавцями, громадськими організаціями, громадянами, органами місцевого самоврядування і органами державної влади).

Органи самоорганізації населення можуть забезпечувати чи створювати умови, сприяючі економічному розвитку території [8]. На нашу думку, в сучасних умовах роль органів самоорганізації населення проявляється в наступних напрямках діяльності: посередництво у взаєминах населення з органами державної влади і місцевого самоврядування; інформаційно-роз'яснювальна робота з населенням; контроль і підвищення якості надання місцевих послуг населенню, здійснення його соціального захисту населення (реформування й розвиток житлово-комунального господарства, створення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, благоустрій територій і санітарне утримання вулиць і будинків).

З метою підвищення ефективності роботи органів самоорганізації населення пропонується вдосконалення організаційного, економічного та соціального механізмів їх діяльності [1].

Для вдосконалення організаційного механізму вважається необхідним: реформування організаційної структури органів самоорганізації населення, системи підпорядкування складу цих органів. Пропонується створення комітету органів самоорганізації населення, якому будуть підпорядковані будинкові, вуличні, квартальні комітети самоорганізації населення;

покращення системи інформування шляхом створення інформаційно-навчального центру органів самоорганізації населення (рис. 1);

Рис. 1. Напрямки діяльності інформаційно-навчального центру розвитку органів самоорганізації населення

вдосконалення кадрового складу органів самоорганізації населення через організацію загальних навчальних курсів і тренінгів для підготовки та

підвищення кваліфікації керівного складу органів самоорганізації населення; стажування керівників цих органів у відділах та управліннях міських рад та адміністрацій з метою отримання інформації про роботу та повноваження виконавчих органів влади; створення кадрового резерву керівників органів самоорганізації населення.

Для вдосконалення економічного механізму пропонується:

розширення прав ОСН в області розпорядження коштами місцевого бюджету, які надаються органами місцевого самоврядування для здійснення повноважень органів самоорганізації населення). Органи самоорганізації населення мають розпоряджатись комунальною власністю, що передається їм органами місцевого самоврядування, а також земельними та іншими природними ресурсами, житловим фондом і нежилими приміщеннями, що знаходяться на їх території;

визначення порядку і умов приватизації комунальної власності, яка знаходиться на відповідній території. Вважається необхідним її проведення за участю органів самоорганізації населення. Частина доходів від приватизації об'єктів комунальної власності має надходити на рахунок органу самоорганізації населення; розробка органами місцевого самоврядування плану матеріально-технічного забезпечення діяльності кожного органу самоорганізації населення;

комітет самоорганізації населення району повинен мати свій власний бюджет (який буде складатись з надходжень місцевого бюджету та добровільних внесків) і право самостійно його використовувати;

вдосконалення планування діяльності органів самоорганізації населення;

розвиток діяльності органів самоорганізації населення в процесі прийняття управлінських рішень, які спрямовані на поширення участі цих органів в розробці соціально-економічної програми розвитку території шляхом введення в Програму соціально-економічного розвитку територіального утворення нового розділу „Про співпрацю з органами самоорганізації населення”.

Вдосконалення нормативно-правового механізму діяльності органів самоорганізації населення на нашу думку повинно включати наступні напрямки:

конкретизацію обов'язків і відповідальності органів самоорганізації населення. Її необхідно проводити в напрямку розширення повноважень цих органів в системі місцевого самоврядування. Здійснення подальшого розмежування повноважень між комітетом району та комітетом самоорганізації населення мікрорайонів; спрощення механізму створення органів самоорганізації населення;

укладання угод про партнерство та співробітництво між органами місцевого самоврядування та органами державної влади, громадськими організаціями, а також підприємницькими структурами;

розробку заходів з підвищення рівня участі членів громади в діяльності органів місцевого самоврядування, що передбачає вдосконалення системи відповідальності органів місцевого самоврядування, сільських, селищних та міських голів перед громадами, що їх обрали;

розширення можливостей громадських організацій щодо реальної участі у місцевому самоврядуванні; організацію діяльності будинкових, вуличних, квартальних та інших органів самоорганізації населення.

Соціальний механізм діяльності ОСН пропонується вдосконалювати шляхом підвищення соціальної активності населення. Необхідно активізувати роботу з потенційними лідерами органів самоорганізації населення та волонтерами шляхом:

розробки програми залучення волонтерів (молоді, студентів) до роботи в цих органах;

проведення аналізу рівня соціального капіталу органів самоорганізації населення, розробки напрямків його ефективного використання та підвищення його рівня;

проведення конкурсів „Пошук” з метою виявлення серед населення молодих лідерів, які не байдужі до розвитку території на якій вони проживають;

підвищення ролі і значущості діяльності керівників органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування шляхом організації професійного свята „День робітника самоорганізації населення” (на міському рівні);

проведення рейтингових опитувань на звання „Найкращий комітет самоорганізації населення міста”;

активізації діяльності органів самоорганізації населення в проведенні громадських слухань, в роботі громадських колегій (рад) [2];

вдосконалення взаємозв'язку з депутатами рад, правоохоронними органами [9].

Основними напрямками подальшого залучення громадян до процесу прийняття управлінських рішень є створення громадських рад (дорадчого або експертного характеру), систематичний обмін інформацією. Процес участі громадян у виробленні місцевих стратегій розвитку територіального утворення є важливим засобом їх об'єднання навколо вирішення найбільш актуальних і гострих проблем цього утворення.

Висновки. У результаті дослідження вирішено завдання підвищення ролі і розширення функцій діяльності органів самоорганізації населення на основі визначення відповідних принципів, які забезпечують їх ефективну роль

в системі місцевого самоврядування, а саме: народовладдя; проблемної орієнтації; максимальної відкритості для громадян; координації роботи органів самоорганізації населення; збалансування державних, регіональних і місцевих інтересів; колегіальності в прийнятті управлінських рішень; багатофункціональності завдань, що вирішуються; динамічності розвитку; субсидіарності; державної підтримки.

Розвиток органів самоорганізації населення в сучасних умовах характеризується зміною ролей та функцій цих органів. Запропоновано визначення нових ролей органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування.

В результаті проведеного дослідження визначено основні шляхи вдосконалення нормативно-правового, економічного, організаційного і соціального механізмів діяльності органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування.

Розроблено пропозиції щодо підвищення ролі органів самоорганізації населення в процесі прийняття управлінських рішень з розвитку територіального утворення, які полягають в координації зв'язків між населенням і органами державної влади та місцевого самоврядування; створенні комітетів для обговорення нагальних місцевих проблем та визначенні пріоритетів розвитку територіального утворення; проведенні тренінгів для керівників та активістів органів самоорганізації населення, а також реалізації заходів, спрямованих на залучення громадськості. Вищезазначені пропозиції можна використовувати в мету покращення якості місцевих послуг і прийняття управлінських рішень на місцевому рівні за участю органів самоорганізації населення і органів місцевого самоврядування.

Література:

1. Беззубко Л.В., Кольцова Д.В. Органи самоорганізації населення: проблеми і шляхи рішення [Текст] / Л.В. Беззубко, Д.В. Кольцова. – Донецьк: Норд-Прес, 2006. – 122 с. – 300 пр. – ISBN 966-380-097-6.

2. Беззубко Л.В., Кольцова Д.В. Направления улучшения качества предоставляемых населению жилищно-коммунальных услуг [Текст] / Л.В. Беззубко, Д.В. Кольцова. – Донецк: “Норд компьютер”, 2006. – 83 с. 300 пр.

3. Беззубко Л.В., Стойка А.В., Кольцова Д.В. Взаємодія органів місцевого самоврядування і громадськості: / Монографія. - Донецьк: Норд-компьютер, 2006.- 204 с. 300 пр. – ISBN 966-7477-64-9.

4. Верлан О.О. Територіальна громада: аналіз різних видів самоврядної одиниці [Текст] / О.О. Верлан // „Науковий потенціал світу ‘2004”. Перша міжнародна науково-практична конференція [Текст]: [Матеріали]. – т. 5.

Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – С. 41-44. – 100 пр. – ISBN 966-7191-86-9.

5. Кольцова Д.В. Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків як нова форма органів самоорганізації населення [Текст] / Д.В. Кольцова // Зб. наук. праць ДонДАУ: „Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами”: серія „Державне управління”, т. VII, вип. 61. – Донецьк: ДонДУУ, 2006. – С. 35-45. – 300 пр. ISBN 966-7917-00-2.

6. Кольцова Д.В. Пропозиції по вдосконаленню діяльності органів самоорганізації населення в сучасних умовах [Текст] / Д.В. Кольцова // „Роль менеджмент-освіти в контексті розвитку механізмів державного регулювання соціально-економічних процесів”. Всеукраїнська наук.-практ. конф., 11-13 травня 2006 р. [Текст]: [Матеріали] / редкол.: С.Ф. Поважний . [та ін.]. – Святогірськ: ДонДУУ, 2006. – С. 98-101. – 300 пр. – ISBN 966-430-006-3.

7. Місцеве самоврядування у громаді: практ. посіб. для депутатів місц. рад та активістів громад. [Текст] / Ред. А. Ткачук. – К.: Інститут громадянського суспільства: ТОВ „ІКЦ ЛЕСТА”, 2004. – 34 с. – 5 000 пр. – ISBN 966-8312-05-8.

8. Кольцова Д.В., Беззубко Л.В. Розвиток консультативно-дорадчих органів в сучасних умовах при органах місцевого самоврядування [Текст] / Д.В. Кольцова, Л.В. Беззубко // Зб. наук. праць ДонДАУ: „Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами”: серія „Державне управління”, т. VIII, вип. 79. – Донецьк: ДонДУУ, 2007. – С. 326-335. – 300 пр. – ISBN 966-7917-00-2.

9. Розвиток партнерства між місцевою владою та недержавним сектором в сфері надання громадських послуг : Монографія / Ред. Ю.П. Лебединський. – Ужгород: Патент, 2003. – 192 с.

10. Саханенко С.Є. Політичне управління містом в умовах самоврядування [Текст]: монографія / С.Є. Саханенко. – Одеса: ОФ УАДУ, 2001. – 380 с. – 500 пр. – ISBN 966-7799-01-8.